

ORIGINAL ARTICLE / ÖZGÜN ARAŞTIRMA

Copyright@Author(s) - Available online at dergipark.org.tr/en/pub/igusbd. Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Sosyal Bilimlerde Gözetim Toplumu Alanyazını: 1984-2023 Yılları Arasında Yayımlanmış Makaleler Üzerine Bibliyometrik Bir Çözümleme

Surveillance Society Literature In Social Sciences: A Bibliometric Analysis On Articles Published Between 1984-2023

Kübra GÖKLER

Öz

Amaç: Gözetim toplumu konusuna dair önemli yayınların yer aldığı Scopus veri tabanından çekilen verilerin bilimsel bir yaklaşımla tarihsel durumunu ortaya koymak, alandaki üretkenliği farklı değişkenler üzerinden açıklamak ve öncü durumda olan kaynak ve yazarları sunmak amaçlanmaktadır.

Yöntem: Scopus veri tabanı üzerinden sosyal bilimler alanındaki gözetim toplumu literatürünün dönüşümü bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmiş, literatürün etki ve üretkenliği farklı temalar üzerinden ortaya konmuştur. Bu temalar; yazarların, ülkelerin ve dergilerin üretkenlik düzeyleri, anahtar kelime kullanım durumu, en fazla ortak atıf alan yazarlardır. İnceleme VOSviewer programı ile yapılmıştır.

Bulgular: Toplam 585 İngilizce makale üzerinden yapılan bibliyometrik analizin sonucuna göre; gözetim toplumu konusuna yönelik literatürün 1984-2007 yılları arasında istikrarlı bir gelişim gösterdiği ve 2008 itibari ile yükselişe geçtiği görülmüştür. Literatüre ABD ve Birleşik Krallık'ın hakim olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Sonuç olarak son zamanlarda sosyal bilimler alanında gözetim toplumu konulu çalışmaların sayısının arttığı ve çalışma başlıklarının ise çeşitlendiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Sosyal bilimler, gözetim, gözetim toplumu, bibliyometri, bibliyometrik analiz, VOSviewer

Dr. İletişim Bilimleri, Türkiye.

✉ kubraagokler@gmail.com

Geliş/Received: 20.06.2024

Kabul/Accepted: 22.10.2024

Kübra Gökler, "Surveillance Society Literature In Social Sciences: A Bibliometric Analysis On Articles Published Between 1984-2023", Istanbul Gelisim University Journal of Social Sciences, 12 (1), April 2025, pp. 321-340.

Abstract

Purpose: The aim is to present the historical status of the data extracted from the Scopus database, which includes important publications on the subject of surveillance society, with a scientific approach, to explain the productivity in the field through different variables, and to present the leading sources and authors.

Method: The transformation of the surveillance society literature in the field of social sciences was examined through the Scopus database using the bibliometric analysis method, and the impact and productivity of the literature were revealed through different themes. These themes are; productivity levels of authors, countries and journals, keyword usage status, and the authors with the most common citations. The examination was conducted with the VOSviewer program.

Findings: According to the results of the bibliometric analysis conducted on a total of 585 English articles; it was observed that the literature on the subject of surveillance society showed a stable development between 1984-2007 and started to rise as of 2008. It was determined that the USA and the United Kingdom dominated the literature.

Conclusion: As a result, it was observed that the number of studies on surveillance society in the field of social sciences has increased recently and the study titles have diversified.

Keywords

Social Sciences, surveillance, surveillance society, bibliometrics, bibliometric analysis, VOSviewer

Giriş

Çalışmanın dayanak noktası olan gözetim toplumu, en kısa ve öz ifadesiyle; gözetlemeye dayalı olarak örgütlenmiş ve yapılandırılmış toplumları ifade etmektedir (Wood vd., 2006, s. 5). Gözetim toplumu temelde belirli zaman ve mekanda gerçekleşen insan faaliyetlerinin kayıtlarını tutma çalışmasıdır (Ellis vd., 2013, s. 717). Toplamların gözetlemeye dayalı örgütlenme biçimi tarihsel süreç içerisinde çağın koşulları baz alınarak farklı yöntem ve tekniklerle uygulanmıştır. Nitekim gözetim toplumu artalanına baktığımızda bu kavramın tarihsel arka planı eskilere dayanmaktadır. Pre-modern dönemden günümüze kadar insanoğlunun yaşam pratikleri çeşitli gözetim teknikleri ile izlenmiş ve gözetim pratiklerinin sistematikleştiği toplumsal yapı gözetim toplumu olarak kavramsallaştırılmıştır. Nitekim gözetim toplumu, özellikle çağdaş toplumların anlamlandırılması bakımından da önemli bir konudur (Allmer, 2011, s. 1). Özellikle iletişim ve teknolojik gelişmeler aracılığıyla insan yaşamının tüm alanlarını içine almakta ve devingen kılmaktadır. Gözetim toplumu sabit bir varlık değildir. Çoklu ilişkiler yumağında hayat bulmakta ve zamanla değişmektedir (Ellis vd., 2016, s. 2). Gözetim toplumu insan yaşamının tüm alanlarını kapsayan pratikleri içermektedir. Bu durum ise gözetim toplumu kavramını birçok disiplin için araştırma konusu yapmıştır. Bu alanların başında ise hiç kuşkusuz iletişim bilimleri, sosyoloji, tarih, siyasal bilimler başta olmak üzere farklı araştırma disiplinini içinde barındıran sosyal bilimler alanı gelmektedir. Olayları ele alırken insanı ve insanın meydana getirdiği toplumsal yapıyı merkeze alan sosyal bilimler için gözetim toplumu kavramı, çok farklı perspektiflerden tetkik edilmiş ve tetkik edilmeye de devam edilmektedir. Bu nedenledir ki çalışma, bibliyometrik analizi kullanarak uluslararası düzeyde sosyal bilimler alanında gözetim toplumu teması ile ilgili bilimsel literatürün kapsamlı bir araştırmasını sunmayı amaçlamaktadır. Bir dizi kitap, makale veya farklı türdeki çalışmaları matematiksel ve istatistiksel düzeyde analiz etmeyi ve ölçmeyi sağlayan (Durieux, Gevenois, 2010, s. 342) bibliyometrik analiz, alana dair verileri toplayarak entelektüel yapının durumu ve yükselen trendlerin ortaya konmasını mümkün kılmaktadır (Donthu vd., 2021, s. 282). Nicel bir yaklaşım ile alanında yapılan araştırmaları tanıtmaya potansiyeline sahip olan bibliyometrik analiz, literatür taramalarına da klavuzluk etmektedir. Alana dair öne çıkan eserleri objektif bir şekilde haritalandırmayı mümkün kılmasından dolayı alanın araştırmacılarına rehberlik sağlamaktadır (Zupic, Cater, 2015, s. 430). Bu nedenle çalışmanın ikincil amacı; ileride gözetim toplumuna dair okuma/araştırma yapmayı isteyen araştırmacılara çalışma klavuzu sunmaktır. Bu bağlamda, Scopus veri tabanından alınan gözetim toplumu ile ilgili 585 İngilizce makalenin bibliyometrik çözümlemesi

yapılmıştır. Zira küresel boyutta araştırma eğilimlerini görmeye yönelik bir yaklaşım olan bibliyometri, akademik çıktıları Scopus, Web of Science gibi belirli bir veri tabanındaki yayınların incelenmesini sağlamaktadır (Alsharif vd., 2020, s. 2949).

Gözetim ve Gözetim Toplumu Araştırması

Gözetim toplumu kavramı, gözetleme eylemi üzerine inşa edilmiş bir pratikler bütünü temsil etmektedir. Bu nedenledir ki öncelikle buradaki gözetim eyleminin anlamı ve amacına bakmak önemli hale gelmektedir. Temel anlamda gözetim olgusu; yönetme, kontrol etme ve etkileme amaçları doğrultusunda kişisel enformasyona yönelik sistemli bilgi elde etmedir. Gözetim bireylere odaklanan bilgi merkezli eylemleri içermektedir (Lyon, 2013, s. 31; Marx, 2015, s. 734). Gözetim, bilinçli ve planlı bir şekilde toplanan bilgiler ile insanları yönetmek ve yönlendirmektir. Tarihin her devrinde farklı şekilde uygulanan gözetim, dönemin sosyal, siyasal yapısının yanı sıra iletişim biçimi ve teknoloji ışığında dönüşüm yaşamıştır. Gözetim kavramının yaşadığı bu dönüşümü üç evrede ele alan Dolgun, modern öncesi toplumları pastoral gözetim, modern kapitalist toplumları teknik gözetim ve enformasyon teknolojisinin hakim olduğu toplumları da enformatik gözetim (Dolgun, 2005, s. 25-28) ile açıklamaktadır.

Bu evrimsel süreç içerisinde temel olarak iki gözetim öne çıkmaktadır. Bu pratiğin ilki kayda dayanan gözetim diğeri ise izlemeye dayanan gözetim anlamına gelmektedir. Kayıt tutmaya dayanan gözetim temelde depolama işlemine dayanmaktadır. Bu gözetim, bilgilerin depolanması, gizlenmesi ve işlenmesini ihtiva etmektedir. İzleme odaklı gözetim pratiği ise göz ve görme ile ilişkilidir. Günümüz gözetim toplumlarında bu iki tür gözetim pratiği birlikte uygulanmış ve bu nedenle aynı derecede önem taşımaya başlamıştır (Tümurturkan, 2010, s. 12). Kayda dayanan gözetim ile izlemeye dayanan gözetimin iç içe geçtiği ve gözetim pratiklerinin üçüncü evresini temsil eden enformatik gözetimin hakim olduğu toplumları açıklamak için ise gözetim toplumu kavramı ortaya konmuştur. Bu kavramı kullanan düşünür Gary T. Marx'tır. Marx'a göre "yeni gözetim" ve buna bağlı olarak gözetim toplumu ortaya çıkmıştır. Çoklu duyuların ve veri kaynaklarının kullanılması, yeni gözetimin önemli bir özelliğidir. Yeni gözetim, kişisel verileri çıkarmak veya oluşturmak için teknik araçların kullanılmasıdır. Yeni gözetim bilgiyi çıkarmak ve oluşturmak için "teknik araçların" kullanılmasını ifade etmektedir (Marx, 2004, s. 12). Marx yeni gözetimin hakim olduğu gözetim toplumunu ise bilgisayar teknolojileri ile bütünsel bir denetimin sağlandığı bir işleyiş olarak tanımlamaktadır. Bu yapı yeni teknolojiler ile gözetimin gücünü arttırmaktadır (Bozkurt, 2000, s.71). Çok çeşitli teknoloji odaklı yenilik ve sosyal süreci içine alan gözetim toplumu, gözetime dayalı olarak planlanmış bir toplumdur. Bu toplumda hükümetler ve şirketler teknoloji aracılığıyla insan faaliyetlerini kayıt altına almakta ve buradan elde ettiği verileri işlemektedir (Wood vd., 2006, s. 5). Zira gözetim toplumunun ortaya çıkışı ve ilerleyişi, hükümetlerin ve şirketlerin teknolojik araçları kullanarak gözetim toplumunun nasıl yapılandığını göstermektedir.

Gözetim toplumunun zaman içerisindeki gelişimine baktığımızda, başlangıçta güvenlik ihtiyacı ile ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim 11 Eylül uçak saldırısı ile birlikte toplumda oluşan güvenlik isteği, gözetim toplumunun oluşmasına zemin hazırlayan bir olaydır. Bu tarih ile batıda oluşan korku, gözetimin hem derinleşmesi hem de genişlemesi açısından önemlidir (Augusto & Simões, 2017, s. 597; Timan & Oudshoorn, 2012, s. 167). Toplum içerisinde yaşanan bu tarz olaylar ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler sonucunda güvenlik ihtiyacını karşılamak için farklı gözetim uygulamaları ortaya çıkmıştır. Bunların başında kişiler hakkında bilgilerin kayıt edildiği dijital kimlik kartları (Stalder, Lyon, 2003, s. 77-78), insanların hayatlarını kaydeden ve gözetimdeki mekânsal sınırlamayı kaldıran CCTV kameraları, (Norris, 2003, s. 253-254), biyo-gözetim başlığı altında DNA, göz, yüz ve diğer vücut parçaları ile ilgili verilerin kaydedildiği gözetim uygulamaları (Nelkin & Andrews, 2003, s. 94) gelmektedir. İlerleyen dönemlerde, GIS (Coğrafi Bilgi Sistemleri), RFID (Radyo Frekans Tanımlama) çipleri ve GPS (Küresel Konumlandırma Uydusu) gibi gözetim araçları ile insanlar hakkında bilgi toplanmıştır (Lahlou, 2008, s. 301). Kameranın entegre edildiği cep telefonları, küçük boyutlardaki fotoğraf ve film kameralarının kişiselleştirilmiş medya araçları piyasaya çıkarılarak insan yaşamının her alanı gözetlenmeye başlanmıştır (Timan & Oudshoorn, 2012, s. 167). Güvenlik amacı ile kurulmaya başlayan gözetim toplumu internet ile birlikte farklı bir derinlik kazanmış ve ticari faaliyetler ile işlemeye başlamıştır. Tele bankacılıkla başlayan bu süreç ATM ve e-ticaret ile farklı şekillerde uygulanmıştır.

Nitekim ticari alanda gerçekleşen her türlü uygulamanın emniyetli bir şekilde gerçekleştirilmesi için ofislerde, şirketlerde ve yollarda gözetim uygulamaları uygulanmaktadır (Van der Ploeg, 2003, s. 61). İnsanoğlunun hayatına televizyonun girmesi ile gözetim toplumu içerisindeki uygulama biçimi şekil değiştirmiş ve sosyal medya ile tüm insanların katılım sağladığı bir özellik kazanmıştır. Nitekim dijital teknolojiler vasıtasıyla daha esnek ve derin bir hal alan gözetim pratikleri ile aslında sosyal gözetimin işlerlik kazandığı (Weller, 2012, s. 63) bir gözetim toplumu ortaya çıkmıştır. Zira gözetim toplumu, teknoloji odaklı gözetimin uygulandığı, gözetimin hayatın her yönüne yayıldığı bir toplumsal yapıdır. Çünkü teknolojiler aracılığıyla uygulanan gözetim, bilgi arayışını daha geniş boyutta ve etki düzeyi yüksek bir hale getirmektedir (Gandy, 1989, s. 62).

Amaç

Bu araştırmada sosyal bilimler alanında gözetim toplumu konusunun alanyazındaki mevcut durumunun nicel olarak ortaya konulması amaçlanmıştır. Konuya dair önemli yayınların yer aldığı Scopus veri tabanından çekilen verilerin bilimsel bir yaklaşımla tarihsel durumunu ortaya koymak, alandaki üretkenliği farklı değişkenler üzerinden açıklamak ve öncü durumda olan kaynak ve yazarları sunmak amaçlanmaktadır. Çalışmanın ikincil amacı ise sosyal bilimler alanında uzmanlaşmış ve gözetim toplumu konusunda çalışmak isteyen araştırmacılara rehberlik ve kaynaklık yapmaktır.

Bu bağlamda araştırma soruları aşağıda sıralanmaktadır:

- A.S.1: Sosyal bilimler alanında yayınlanan gözetim toplumu temalı İngilizce makalelerin yıl bazında dağılımı nedir?
- A.S.2: Sosyal bilimler alanında yayınlanan gözetim toplumu temalı İngilizce makaleler arasında en fazla atıf alan yazarlar kimlerdir?
- A.S.3: Sosyal bilimler alanında yayınlanan gözetim toplumu temalı İngilizce makaleler arasında en fazla atıf alan çalışmalar hangileridir?
- A.S.4: Sosyal bilimler alanında yayınlanan gözetim toplumu temalı İngilizce makaleler arasında en fazla atıf alan dergiler hangileridir?
- A.S.5: Sosyal bilimler alanında yayınlanan gözetim toplumu temalı İngilizce makalelerin yayınlandığı en üretken ülkeler hangileridir?
- A.S.6: Sosyal bilimler alanında yayınlanan gözetim toplumu temalı İngilizce makalelerde en sık kullanılan anahtar kelimeler nelerdir?
- A.S.7: Sosyal bilimler alanında yayınlanan gözetim toplumu temalı İngilizce makalelerin yazarlarının en fazla ortak atıf yaptığı yazarlar kimlerdir?

Yöntem

Gözetim toplumu araştırmasına genel ve kapsamlı bir bakış sunmak için, bibliyometrik çözümleme uygun bir yaklaşımdır. Andrés'in (2009) bilimin bilimi (s. 1) olarak ifade ettiği bibliyometrik analiz kavramını ilk kez 1969 yılında Alan Pritchard kullanmıştır. Araştırmacı, bibliyometri terimini, istatistiksel bibliyografya teriminin yerine kullanmıştır (Lawani, 1981, s. 294). Fakat ilk bibliyometrik çalışma 1917 yılına kadar dayanmaktadır. Bu çalışmada Cole ve Eals karşılaştırmalı anatomi literatürünün istatistiksel analizini yapmıştır (Okubo, 1997, s. 8-10).

Birçok yönden, epidemiyoloji hastalar için ne ise, bibliyometri de bilimsel makaleler için odur. Her ikisi de bir konu grubunu uygun şekilde seçilmiş bir karşılaştırma grubuyla karşılaştırmayı ve gözlemlenen sonuca hangi faktörlerin katkıda bulunmuş olabileceğine dair sonuçlar çıkarmayı amaçlar. Her ikisi de istatistiksel yöntemler kullanır ve örneklerin alınmasını içerir, böylece çalışılan grupların tüm popülasyonu gerçekten temsil ettiğinden emin olunması gerekir (Lewison, Dewey, 1999, s. 13). Bu nedenle bibliyometri, akademik araştırmaları değerlendirmek ve bu araştırmaları analiz etmek için mühim bir araçtır (Cobo vd., 2014, s. 3). Araştırmacı bu yöntem ile literatürdeki verileri çeker, ayıklar ve analiz eder (Belter, 2015, s. 219). Böylelikle araştırma alanındaki yayınların sistematik ve kapsamlı bir analizi yapılarak alanyazının mevcut durumu ve gelişme eğiliminin anlaşılması sağlanır (Chen vd., 2018, s. 30). Bibliyometrik yöntemlerde, araştırmacıların bulgularını ve görüşlerini alıntı, işbirliği ve yazı gibi farklı parametreler ekseninde incelenmektedir. Bu veriler bibliyometrik parametreler

ışığında çözümlendiğinde, alanın yapısı ve güncel ilgi alanları ile ilgili iç görüler ortaya konulabilir. Zira bu amaçla gerçekleştirilen bibliyometrik analizin kullanımı her geçen gün artmaktadır (Zupic, Cater, 2015, s. 430). Çünkü bibliyometrik yöntemde konu ile ilgili araştırmaların kalitesi hakkında kolay ve hızlı bir izlenim sağlandığı düşünülmektedir. Böylelikle mikro (enstitü) düzeyinden makro (dünya) düzeyine kolayca ölçeklendirme imkanı sağlanmaktadır (Wallin, 2005, s. 261-262). Bibliyometrik analiz ile yayınların nicel dağılımları ve büyüme özellikleri belirlenir. Konu ile ilgili üretken yazarlar, kaynaklar ve bağlantılar ortaya konur. Yayınların coğrafi dağılımları keşfedilerek bilimsel işbirliği ilişkileri görselleştirilmektedir. Aynı zamanda konu ile ilgili sıcak araştırma konuları tespit edilerek konunun ne yönde geliştiği keşfedilmektedir (Chen vd., 2018, s. 56). Bu doğrultuda Scopus veri tabanından elde edilen 585 adet gözetim toplumu temalı İngilizce makalenin durum tespitinin yapılması amacıyla bibliyometrik analiz yöntemi tercih edilmiştir.

Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini Scopus veri tabanında bulunan ve sosyal bilimler alanında 1984-2023 yılları arasında yayınlanan gözetim toplumu temalı İngilizce 585 makaleden oluşmaktadır. Araştırma sürecinde ilk olarak; "Surveillance society" anahtar kelimesi Scopus veri tabanı üzerinden yayınların başlığı, özeti ve anahtar kelimeleri bağlamında taranmıştır. Tarama sonucunda, 2502 yayına ulaşılmıştır. Araştırmanın amacı ışığında çalışmanın örneklemine ulaşmak için dört dışlama- dahil etme ölçütü belirlenmiştir. Araştırmanın dışlama ve dahil etme ölçütleri Tablo 1.'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın Dışlama- Dahil Etme Ölçütleri

Dışlama ve dahil etme kriterleri
1. Veri tabanı: Scopus.
2. Yayın dili: İngilizce.
3. Çalışma türü: Makale.
4. Araştırma alanı: Sosyal bilimler.

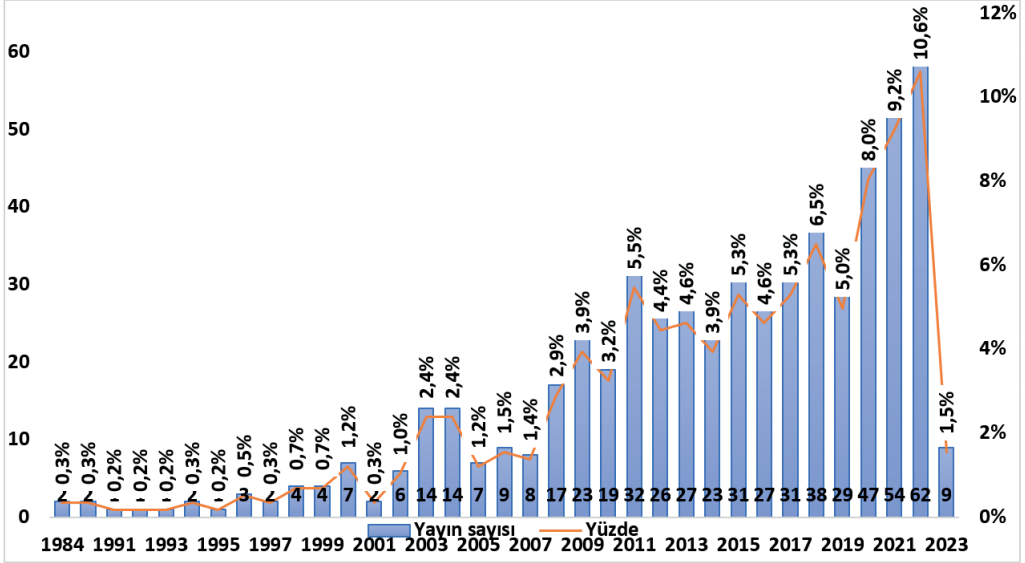
Çalışmada, YÖKTEZ, Google akademik, Web of Science ve diğer veri tabanları çalışmanın dışında tutularak çalışmaya Scopus veri tabanı dahil edilmiş ve veriler bu veri tabanı üzerinden alınmıştır. Scopus veri tabanı, sosyal bilimler alanında geniş bir kütüphaneye sahip olması ve ücretsiz bir şekilde erişim sunuyor olmasından dolayı tercih edilmiştir. Gözetim toplumu alanının ağırlıklı olarak İngilizce literatüre dayanıyor olması ve bu alanda bir çalışma yapılacağına mutlaka bakılması gereken kaynakları içermesi açısından dili İngilizce olan yayınlar dahil edilmiştir. Nitekim alanında öne çıkan bilim insanları çalışmalarını ana akım dergilerde yayınlamayı tercih etmektedir (Lewison, Devey, 1999, s. 14). Kitap, bildiri ve diğer akademik yayınlar zaman kısıtlılığından dolayı çalışmanın dışında tutulmuştur. Zira bu yöntemde kullanılan veri kaynağının, uluslararası dergilerde yayınlanan makalelerle sınırlı tutulması durumu araştırma yayınlarının genel çıktısının adil bir şekilde temsil etmesi bakımından uygundur (Lewison, Devey, 1999, s. 14). Gözetim toplumu kavramı birçok disiplinin araştırma konusudur. Fakat bu incelemeye yalnızca sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen araştırmalar dahil edilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen bu dışlama-dahil etme kriterleri ışığında 2502 yayın üzerinden ikinci bir tarama yapılmıştır. Bu taramanın sonucunda 585 makaleye ulaşılmıştır. Belirli bir araştırma alanındaki bir uzman, onun farklı alt konularını keşfedip analiz edebilse de, mevcut olan yüksek hacimli araştırma belgelerinin, bunu etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesini zor ve yıldırıcı bir görev haline getirdiği açıktır. Bu nedenle, bir araştırma alanının araştırma sonuçlarını otomatik olarak çeşitli tema ve konulara göre sınıflandırarak analizini kolaylaştırmak için akıllı tekniklerin desteğini almak yararlı ve gerekli olacaktır. Yani ilgilenilen bir araştırma alanının kavramsal yapısını ortaya koymak için bilimsel destek araçları değerli ve gereklidir. Nitekim bilimsel haritalama araçları, bibliyometri içinde bu önemli rolü oynamaktadır (Martinez vd., 2015, s. 257-258). Bu nedenle tarama sonucunda belirlenen 585 makale VOSviewer programı ile analiz edilmiş ve bibliyometrik haritalama işlemi gerçekleştirilmiştir. VOSviewer programı verileri analiz etmek, bibliyometrik haritalar oluşturmak ve görüntülemek için geliştirilmiş bir programdır. Program ücretsiz olarak kullanılmaktadır (URL 1).

Bulgular

Çalışmaların yıllara göre dağılımı

Scopus veri tabanında yer alan sosyal bilimler alanında çalışılmış gözetim toplumu temalı makalelerin yıllara göre dağılımı Şekil 1.'de verilmiştir.

Şekil 1. Makalelerin Yıllara Göre Dağılımı¹

Araştırma kapsamında konu ile ilgili ilk makalenin 1984 yılında yapıldığı ve bu yıl içerisinde 2 (%0.3) makalenin yayınlandığı görülmüştür. Ardından gelen üç yıllık sürede konuya dair bir çalışmaya ulaşılmamıştır. 1988 yılında 2 (%0.34) 1991, 1992, 1993 ve 1995 yılında 1'er (%0.2), 1994, 1997, 2001 yılında ise 2'şer (%0.3) makalenin yayınlandığı tespit edilmiştir. 1998 ve 1999 yıllarındaki yayın sayısı 4 (%0.7) iken 2000 yılında 7 (%1.2), 2003 ve 2004 yılında ise 14 (%2.4) olduğu görülmüştür. Konu ile ilgili yayınların gelişim aşaması olarak görebileceğimiz dönemin son iki yılı olan 2006 yılında 9 (%1.5), 2007 yılında ise 8 (%1.4) makale yayınlanmıştır. Öte yandan gözetim toplumu konulu yayınların sayısında 2008 yılı itibari ile bir artışın olduğu görülmektedir. 2008'de 17 (%2.9), 2009'da 23 (%3.9), 2010'da 19 (%3.2), 2011'de 32 (%5.5), 2012'de 26 (%4.4), 2013'de 27 (%4.6), 2014'de 23 (%3.9), 2015'de 31 (%5.3), 2016'da 27 (%4.6), 2017'de 31 (%5.3), 2018'de 38 (%6.5), 2019'da 29 (%5.0), 2020'de 47 (%8.0), 2021'de 54 (%9.2), 2022'de 62 (%10.6) ve 2023 yılının ilk aylarında ise 9 (%1.5) makalenin yayınlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yazarların üretkenlik düzeyi

Bir konunun ağırlıklı olarak hangi araştırmacılar tarafından çalışıldığı ve hangi araştırmacıların çalışmalarının kaynak olarak tercih edildiğini görmek alanın öne çıkan araştırmacılarını tanımak açısından önemlidir. Bu nedenle araştırmada ilk olarak sosyal bilimler alanında çalışılmış gözetim toplumu temalı makalelerin yazarları üretkenlik bakımından incelenmiştir. En üretken on beş yazarın yayın ve atıf sayısı aşağıda yer alan Tablo 2.'de sıralanmıştır.

¹Çalışma kapsamında veriler, 2023 Mart ayında çekilmiştir. Bu nedenle tabloda yer verilen 2023 yılındaki makale sayısı ilk üç aylık zaman zarfındaki yayınları içermektedir.

Tablo 2. Konu İle İlgili En Üretken Yazarlar: Minimum Yayın Eşiği 1, Minimum Atıf Eşiği 1, 767 Bağlantı²

Sıra	Yazar	Yayın sayısı	Atıf Sayısı
1	Monahan T.	3	106
2	Firmino R.J.	3	22
3	Andrejevic M.	2	299
4	Dencik I.	2	126
5	Bruno F.	2	125
6	Hickson F.	2	122
7	Marcus U.	2	122
8	Schmidt A.J.	2	122
9	Weatherburn P.	2	122
10	Ferenbok J.	2	114
11	Svenonius O.	2	22
12	Evangelista R.	2	21
13	Jones R.	2	16
14	Porlezza C.	2	7
15	Young S.	2	6

Yukarıdaki tablo incelendiğinde gözetim toplumuna dair en fazla yayını olan yazarların Monahan T. (3) ve Firmino R.J. (3) olduğu görülmüştür. Andrejevic M., Dencik I., Bruno F., Hickson F., Marcus U., Schmidt A.J., Weatherburn P., Ferenbok J., Svenonius O., Evangelista R., Jones R., Porlezza C. ve Young S. ise gözetim konusu ile ilgili 2 yayına sahiptir. 2 yayını olan Andrejevic M’in çalışmalarının atıf sayısı ise 299’dur. Bu nedenle yazarlar arasında çalışmaları en fazla atıf alan yazar Andrejevic M’dir. İkinci en fazla atıf alan yazar olan Dencik I’nın çalışmaları ise toplamda 126 atıf almıştır. Atıf bakımından diğer yazarlar şu şekilde sıralanmaktadır: Bruno F. (125), Hickson F. (122), Marcus U. (122), Schmidt A.J. (122), Weatherburn P. (122), Ferenbok J. (114), Monahan T. (106), Firmino R.J. (22), Svenonius O. (22), Evangelista R. (21), Jones R. (16), Porlezza C. (7), Young S. (6).

En fazla atıf alan yayınlar

Scopus veri tabanında yer alan sosyal bilimler alanında çalışılmış gözetim toplumu temalı makalelerin 585 çalışma aldıkları atıf sayısı bakımından incelenmiş ve en fazla atıf alan on beş yayına Tablo. 3’de yer verilmiştir.

Gerçekleştirilen inceleme sonucunda gözetim toplumu konulu çalışmalardan “Görünürlük: Sosyal bilimler için bir kategori” (Visibility: A category for the social sciences) başlıklı çalışmanın 377 kez atıf aldığı ve en fazla atıf alan yayın olduğu tespit edilmiştir. “Yazılımla sıralanmış coğrafyalar” (Software-sorted geographies) başlıklı çalışma 348, “Gözetim ve Sistemden Kaçınma: Cezai Adalet İrtibatı ve Kurumsal Bağlılık” (Surveillance and System Avoidance: Criminal Justice Contact and Institutional Attachment) başlıklı çalışma ise 313 atıf almıştır. “Mobil sağlık ve sağlığın teşviki ve geliştirilmesi: Dijital siborg ve gözetim toplumu” (M-health and health promotion: The digital cyborg and surveillance society) başlıklı makale 257, “AB sınır kontrolünün üç evresini güvenlikleştirme uygulamaları: Ordu/ Deniz Kuvvetleri - sınır muhafızları/polis - veri tabanı analistleri” (The (in)securitization practices of the three universes of EU border control: Military/Navy - border guards/police - database analysts) 246, “Birbirini izleme işi: Yanal gözetim, risk ve yönetim” (The work of watching one another: Lateral surveillance, risk, and governance) 298, “Gözetimin dijitalleştirilmesi: Sınıflandırma, alan, eşitsizlik” (Digitizing surveillance: Categorization, space, inequality) 212, “Olağanüstü güvenlik: Mega etkinlikler ve güvenlik kompleksi” (Spectacular security: Mega-events and the security complex) ise

²En üretken on beş yazar ilk olarak yayın sayısına göre belirlenmiştir. Yayın sayısı eşit olan yazarlar atıf sayısı yüksek olan yazarlardan başlanarak sıralanmıştır.

188 kez atıf almıştır. En fazla atıf alan yayınlar arasında yer alan “Çocukların katılımı: Britanya’nın geç modernitesinde kontrol ve kendini gerçekleştirme” (Children’s participation: Control and self-realisation in British late modernity) başlıklı çalışma 183, “Gözetim veya yansıtma: ‘Risk Toplumu’nda profesyonel denetim” (Surveillance or reflection: Professional supervision in ‘the Risk Society’) 170, “Ölçülmüş benlik: Neoliberal işyerinde önemli olan şey” (The quantified self: What counts in the neoliberal workplace) 170, “Kendini gözetleme türleri: Anormallikten risk altındaki bireylere” (Types of self-surveillance: From abnormality to individuals ‘at risk’) 114, “Neoliberalizmin yönetimsellikleri: Panoptisizm, panoptisizm sonrası ve ötesi” (The governmentalities of neoliberalism: Panopticism, post-panopticism and beyond) 110, “Yeni medya ve gözetlemenin hakim olduğu bir dünyada yapay gözetlemenin güç politikaları” (New media and the power politics of sousveillance in a surveillance-dominated World) 110, “Çin’in sosyal kredi sistemleri ve kamuoyu: Yüksek düzeyde onayın açıklanması” (China’s social credit systems and public opinion: Explaining high levels of approval) 104 kez atıf almıştır.

Tablo 3. En Fazla Atıf Alan Makaleler: Minimum Atıf Eşiği 1, 503 Bağlantı

Sıra	Yazar/ yazarlar	Yayın yılı	Yayın başlığı	Dergi adı	Atıf
1	Brighenti A.	2007	Visibility: A category for the social sciences	Current Sociology	377
2	Graham S.D.N.	2005	Software-sorted geographies	Progress in Human Geography	348
3	Brayne S.	2014	Surveillance and System Avoidance: Criminal Justice Contact and Institutional Attachment	American Sociological Review	313
4	Lupton D.	2012	M-health and health promotion: The digital cyborg and surveillance society	Social Theory and Health	257
5	Bigo D.	2014	The (in)securitization practices of the three universes of EU border control: Military/ Navy - border guards/police - database analysts	Security Dialogue	246
6	Andrejevic M.	2004	The work of watching one another: Lateral surveillance, risk, and governance	Surveillance and Society	298
7	Graham S. & Wood D.	2003	Digitizing surveillance: Categorization, space, inequality	Critical Social Policy	212
8	Boyle P. & Haggerty K.D.	2009	Spectacular security: Mega-events and the security complex	International Political Sociology	188
9	Prout A.	2000	Children’s participation: Control and self-realisation in British late modernity	Children and Society	183
10	Beddoe L.	2010	Surveillance or reflection: Professional supervision in ‘the Risk Society’	British Journal of Social Work	170
11	Moore P. & Robinson A.	2016	The quantified self: What counts in the neoliberal workplace	New Media and Society	170
12	Vaz P. & Bruno F.	2003	Types of self-surveillance: From abnormality to individuals ‘at risk’	Surveillance and Society	114
13	Gane N.	2013	The governmentalities of neoliberalism: Panopticism, post-panopticism and beyond	Sociological Review	110
14	Mann S. & Ferenbok J.	2013	New media and the power politics of sousveillance in a surveillance-dominated World	Surveillance and Society	110
15	Kostka G.	2019	China’s social credit systems and public opinion: Explaining high levels of approval	New Media and Society	104

Dergilerin üretkenlik düzeyi

Her araştırma alanında belirli konulara daha fazla odaklanan ve konu ile ilgili nitelikli çalışmaları yayınlayan dergiler mevcuttur. Bir araştırmacının ise doğru yayınlara ulaşması için alanının önde gelen dergilerine hakim olması gerekmektedir. Zira araştırmacının doğru dergiler aracılığıyla doğru yayınlara ulaşması mümkün olacaktır. Bu nedenle konu ile ilgili hangi dergilerin daha fazla yayın yapmaya özen gösterdiği ve hangi dergilerin çalışmalarının öne çıktığını incelemek gerekli görülmüştür. Bu bağlamda, gözetim konusu ile ilgili en fazla yayına yer veren ve yayınları en fazla atıf alan dergiler Tablo 4.'de sıralanmıştır.

Tablo 4. En Üretken Dergiler: Minimum Yayın Eşiği 1, Minimum Atıf Sayısı 1, 272 Bağlantı

Sıra	Dergi Adı	Yayın sayısı	Atıf
1	Surveillance and Society	77	1520
2	Information, communication and society journal	15	376
3	New media and communication	14	585
4	Media and communication	12	191
5	Media culture and society	9	138
6	International Journal of communication	6	205
7	Sociological forum	6	108
8	European journal of criminology	5	166
9	Sociological quarterly	4	149
10	Geoforum	4	114
11	International Sociology	4	70
12	Annals of the american Academy	4	61
13	Current sociology	3	392
14	International political sociology	3	266
15	British journal of social work	3	178

Tabloya baktığımızda; gözetim toplumu konusu ile ilgili en üretken üç derginin Surveillance and Society (77), Information communication and society journal (15) ve New media and communication (14) olduğu tespit edilmiştir. En fazla yayın çıkaran diğer dergilerin ise Media and communication (12), Media culture and society (9), International Journal of communication (6), Sociological forum (6), European journal of criminology (5), Sociological quarterly(4), Geoforum (4), Annals of the american Academy (4), Current sociology (3), International political sociology (3), British journal of social work (3) olduğu görülmüştür.

Ülkelerin üretkenlik düzeyi

Araştırma alanı ve konuya dair akademik çalışmaların hangi ülkelerde ağırlıklı olarak çalışıldığını ortaya koymak ve böylelikle gözetim toplumu literatürünü makro düzeyde değerlendirmek amacı ile yayınlar ülke kapsamında incelenmiştir. Konu hakkında en fazla yayını bulunan ülkeler, ülkelerin atıf oranları ve toplam bağlantı gücü Tablo 5.'de gösterilmiştir.

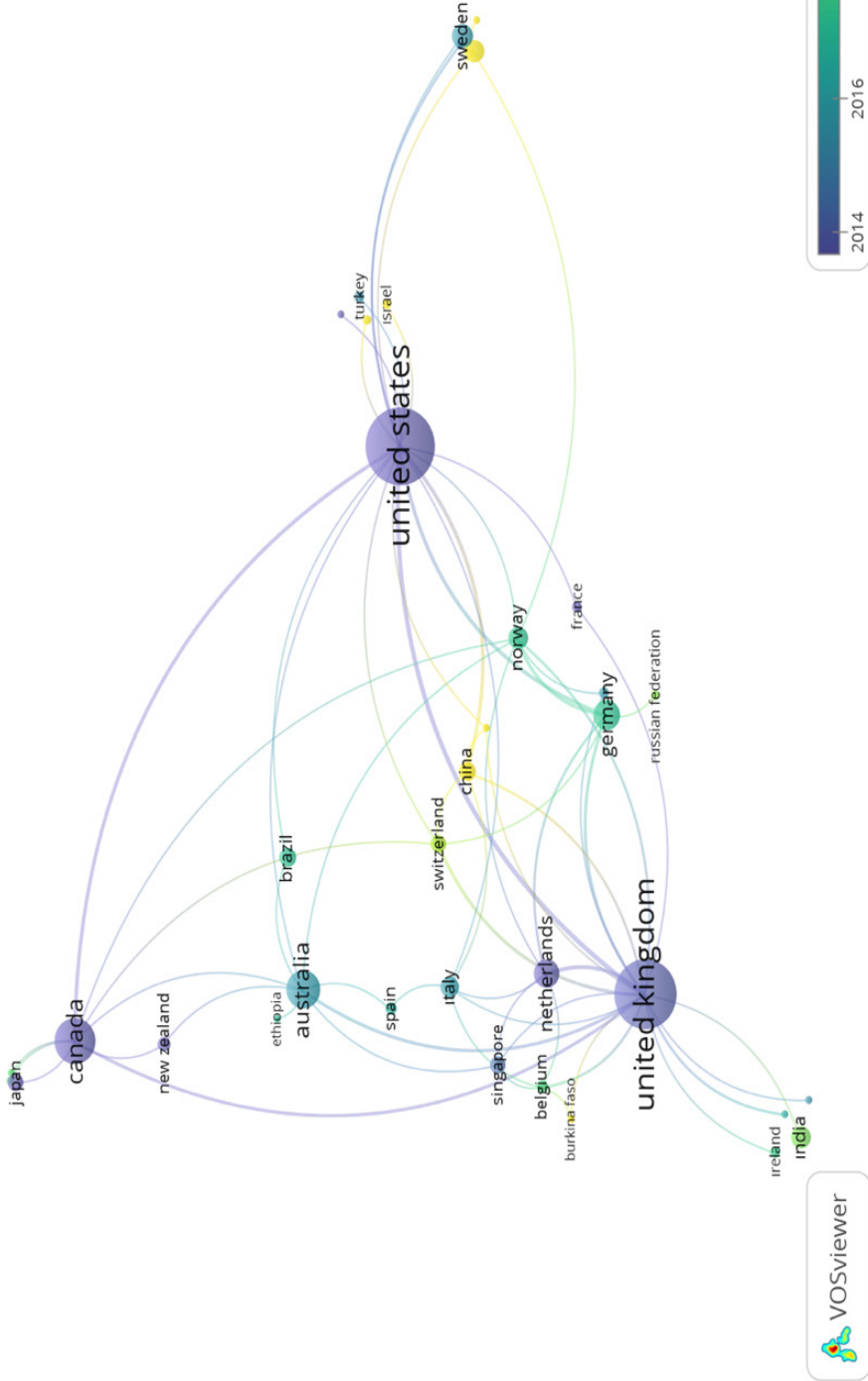
Tablo 5. Konu ile ilgili En Üretken Ülkeler

Sıra	Ülke	Yayın sayısı	Atıf	Toplam bağlantı gücü
1	ABD	128	3785	39
2	Birleşik Krallık	159	3390	33
3	Kanada	56	1340	14
4	Avustralya	40	1041	11
5	Almanya	24	437	15

Tablo 5. Devamı

Sıra	Ülke	Yayın sayısı	Atıf	Toplam bağlantı gücü
6	Hollanda	23	391	10
7	İsveç	16	246	3
8	Norveç	14	161	11
9	Güney Afrika	13	95	5
10	İtalya	12	126	6
11	İsviçre	9	126	7
12	Brezilya	11	143	2
13	Çin	11	31	9
14	Singapur	9	201	4
15	Yeni Zelenda	6	228	2

Tarihsel ve evrensel boyutta önemli bir çalışma konusu olan gözetim toplumu kavramının dünya ölçeğindeki yerini belirlemek bu konuya ilişkin nitelikli çalışmaların hangi ülkelerin literatüründe yer aldığını görmek açısından önemlidir. Tabloya bakıldığında; gözetim toplumu konusu hakkında en fazla yayını bulunan ülkenin 128 yayın ile ABD olduğu görülmüştür. İkinci ülke 159 yayın ile Birleşik Krallık ve üçüncü ülke ise 56 yayın sayısı ile Kanada'dır. Konu ile ilgili Avustralya 40, Almanya 24, Hollanda 23, İsveç 16, Norveç 14, Güney Afrika 13, İtalya 12, İsviçre 9, Brezilya 11, Çin 11, Singapur 9, Yeni Zelenda ise 6 yayına sahiptir. Ülkeler aldıkları atıf sayısı bakımından değerlendirildiğinde en fazla yayını olan ilk üç ülkenin yerini koruduğu görülmüştür. Bu kapsamda; atıf sayısı en fazla olan ülkenin ABD (3785) olduğu görülmüştür. İkinci sırada Birleşik Krallık (3390) ve üçüncü sırada ise Kanada (1340) yer almaktadır. Yayınları en fazla atıf alan diğer ülkeler ise şöyle sıralanmaktadır: Avustralya (1041), Almanya (437), Hollanda (391), İsveç (246), Norveç (161), Brezilya (143), İtalya (126), İsviçre (126), Yeni Zelenda (228), Singapur (201), Güney Afrika (95) ve Çin (31). Ülkelerin toplam bağlantı gücüne bakıldığında, birinci ülkenin ABD (39) ikinci ülkenin Birleşik Krallık (33) ve üçüncü ülkenin ise Almanya (15) olduğu görülmüştür. Bu üç ülkeyi Kanada (14), Avustralya (11), Norveç (11), Hollanda (10), Çin (9), İsviçre (7), İtalya (6), Güney Afrika (5), Singapur (4), İsveç (3), Brezilya (2) ve Yeni Zelenda (2) takip etmektedir. Yayın ve atıf sayısı bakımından beşinci sırada olan Almanya'nın toplam bağlantı gücü bakımından üçüncü sırada olduğu saptanmıştır. Daha fazla yayın ve atıf sayısı olan Kanada ve Avustralya'ya göre Almanya'nın bağlantı gücü daha yüksektir. Almanya görece daha az yayın sayısı olmasına rağmen etki gücü bakımından üçüncü ülke olmuştur. En üretken on beş ülke sıralamasında 16 yayını ile en üretken yedinci ülke olan İsveç'in toplam bağlantı gücünün 3 olduğu görülmüştür.

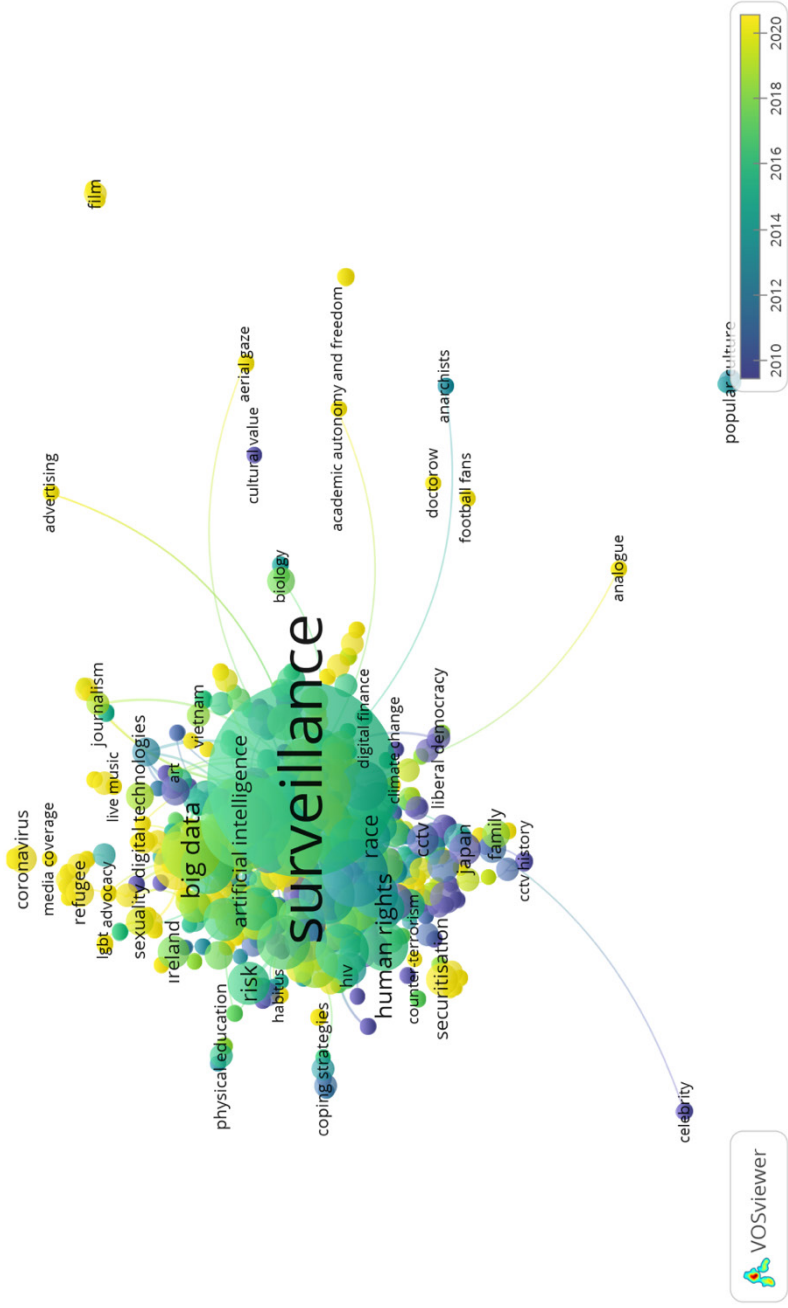
Şekil 2. Konu ile ilgili Yayın Ülkelerin Bibliyografik Eşleşmesi: Minimum Yayın Eşği 1, Minimum Atıf Eşği 1, 56 Bağlantı

Anahtar kelime kullanımı

Sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen gözetim toplumu konulu İngilizce makalelerin kullandıkları anahtar kelimelerin incelenmesi çalışmaların anlamsal olarak nasıl bir gruplandırma içerisinde olduğunun anlaşılması bakımından gerekli görülmüştür. İncelenen yayınlarda en sık kullanılan ilk 15 anahtar kelime aşağıda yer alan Tablo 6.'da sıralanmıştır.

Tablo 6.Konu İle İlgili En Sık Kullanılan Anahtar Kelimeler		
Sıra	Anahtar kelimeler	Kullanım sıklığı
1	Surveillance	239
2	Privacy	32
3	Security	17
4	Big data	14
5	Power	12
6	China	12
7	Civil Society	11
8	Neoliberalism	11
9	Governmentality	11
10	COVID-19	9
11	Human Right	9
12	Ethics	9
13	Faucault	9
14	Surveillance Society	9
15	Migration	8

Yukarıdaki tabloya baktığımızda; 239 kullanım sayısı ile gözetim (surveillance) kelimesi en fazla tercih edilen anahtar kelimedir. Kullanım sıklığı en fazla olan kelimelerin başında ise 32 kez kullanılan Mahremiyet (Privacy) ve 17 kez kullanılan Güvenlik (Security) kelimesi gelmektedir. En sık kullanılan diğer anahtar kelimelerden Büyük veri (Big data) 14, İktidar (Power) 12, Çin (China) 12, Sivil toplum (Civil society) 11, Neoalibarilizm (Noeliberalism) (11), Yönetimsellik (Governmentality) 11, COVID-19 9, İnsan hakları (Human right) 9, Etik (Ethics) 9, Faucault (9), Gözetim toplumu (Surveillance society) 9, Göçmenlik (Migration) 8 kez kullanıldığı tespit edilmiştir.

Şekil 3. Kullanılan Anahtar Kelimelerin Bibliyografik Eşleşmesi: Minimum Kullanım Eşiği 1, 1516 Bağlantı

En fazla Ortak Atıf Alan Yazarlar

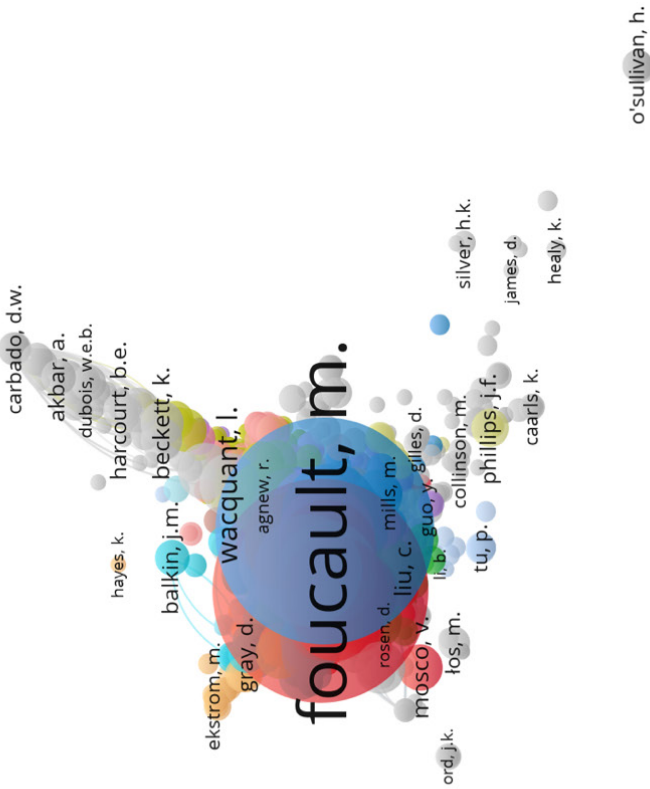
Bir araştırma konusu hakkında çalışan araştırmacıların kaynak olarak seçtikleri yazarlar aslında o alanın kemikleşmiş kadrosunu göstermektedir. Zira konu hakkında gerçekleştirilen ilk ve en etraflı çalışmalara ulaşmak bakımından alanın ana araştırmacılarını bilmek önemlidir. Bu nedenle, sosyal bilimler alanında yayınlanmış gözetim toplumu konulu İngilizce makalelerin en fazla atıf yaptığı on beş araştırmacı bu araştırmacıların atıf sayısı ve toplam bağlantı gücü aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7. En Fazla Ortak Atıf Alan Yazarlar

Sıra	Yazar	Atıf sayısı	Toplam Bağlantı Gücü
1	Foucault M.	353	24203
2	Lyon D.	345	25378
3	Haggerty K. D.	86	7544
4	Andrejevic M.	85	7049
5	Bauman Z.	75	5636
6	Giddens A.	72	5935
7	Deleuze G.	72	4978
8	Rose N.	71	6514
9	Norris C.	70	4667
10	Marx G.T.	66	4993
11	Ball K.	59	3518
12	Ericson R.V.	58	5008
13	Monahan T.	57	4588
14	Zuboff S.	57	4438
15	Bigo D.	54	4423

Gözetim toplumu konulu çalışmalarda en fazla atıf yapılan yazarın 353 atıf ile Foucault M. olduğu tespit edilmiştir. İkinci yazar Lyon D. (345) iken üçüncünün Haggerty K. D. (86) olduğu görülmüştür. En fazla atıf yapılan diğer yazarların Andrejevic M. (85), Bauman Z. (75), Giddens A. (72), Deleuze G. (72), Rose N. (71), Norris C. (70), Marx G.T. (66), Ball K. (59), Ericson R.V. (58), Monahan T. (57), Zuboff S. (57), Bigo D. (54) olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacıların en fazla atıf yaptıkları yazarların arasında toplam bağlantı gücü en yüksek olan araştırmacılarından ilkinin Lyon D. (25378) ikincisinin ise Foucault M. (24203) olduğu görülmüştür. Bu iki yazarı Haggerty K. D. (7544), Andrejevic M. (7049), Bauman Z. (5636), Giddens A. (5935), Deleuze G. (4978), Rose N. (6514), Norris C. (4667), Marx G.T. (4993), Ball K. (3518), Ericson R.V. (5008), Monahan T. (4588), Zuboff S. (4438), Bigo D. (4423) takip etmektedir.

kumar, k.j.

Şekil 4. Ortak Atıf Yapılan Yazarların Bibliyografik Eşleşmesi: Minimum Atıf Eşiği 1, 22399 Bağlantı

Sonuç

Bu araştırma, bibliyometrik çözümleme ve bilimsel haritalama aracılığıyla 1984-2023 yılları arasında sosyal bilimler alanında yürütülen gözetim toplumu ile ilgili yayınlara kapsamlı bir bakış sunmaktadır. Bulgular Scopus veri tabanına dayanmakta ve yalnızca İngilizce makaleleri içermektedir. Bilim camiasında ağırlıklı olarak en etkili bibliyometrik bilimsel haritalama programının VOSviewer olması (Gaviria-Marin vd., 2019, s. 23) nedeniyle çalışmada, sonuçlar VOSviewer kullanılarak elde edilmiştir. Böylelikle gözetim toplumu alanındaki mevcut durum ve alanın gelişme eğilimi nicel bir görüş ile analiz edilmiştir.

Bu incelemede yayınların yıllara göre dağılımı, yazarlar ve üretkenlik düzeyleri, yayınlar ve atıf eğilimleri, yayınların ülkeler bazında dağılımı, anahtar kelime kullanım durumu ve ortak atıf alan yazarların dağılımı ortaya konmuştur. Bu başlıklar altında verilen bulgular, araştırmacıların konu ile ilgili doğru kanallara ulaşmasını ve gözetim toplumu konusunun ne yönde gelişme gösterdiğini kavraması bakımından klavuz olacaktır. Bu klavuz ise araştırmacıların, gözetim toplumu konusunu ele alırken konunun araştırma noktaları hakkında farkındalık kazanmalarını mümkün kılacaktır. Bu amaçla gerçekleştirilen incelemenin bulgularına genel bir perspektiften bakıldığında son zamanlarda sosyal bilimler alanında gözetim toplumu konulu çalışmaların sayısının arttığı ve çalışma başlıklarının çeşitlendiği görülmüştür.

Araştırmada ilk olarak gözetim toplumu konusundaki İngilizce makalelerin yıllara göre dağılımı incelenmiştir. Sosyal bilimler alanında gözetim toplumu konulu ilk İngilizce makalenin 1984 yılında yayınlandığı görülmüştür. En az yayın yapılan yıllar; 1991, 1992, 1993 ve 1995 iken bu yıllardaki makale sayısının 1 olduğu görülmüştür. 2003 ve 2004 yılı, konuya dair yayınların arttığı senelerdir. Bu iki yılda 14'er makale yayınlanmıştır. Fakat 2005'de 7, 2006'da 9, 2007'de ise 8 makale yayınlandığı ve bu üç yıllık dönemde yayın sayısının azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca 2008-2019 yılları arasında ise makale sayısının artış gösterdiği, 2020 itibarı ile çalışmaların yükselen bir ivmeyle arttığı görülmüştür.

Bibliyometrik analiz, belirli temaların veya tüm tematik alanların performans analizinin yapılmasını içermektedir. Bu temaların ve tematik alanların çeşitli açılardan performans analizinin yapılması araştırma alanına yapılan katkıları ölçmesi bakımından önemlidir. Böylelikle en üretken ve en yüksek etkiye sahip alt alanlar tespit edilmektedir (Cobo vd., 2010, s. 147). Performans analizi gerek kişilerin gerek kurumların araştırma ve yayın performansını ölçmeyi amaçlanmaktadır (Zupic, Cater, 2015, s. 431). Performans analizi ile akademik üretkenliği ortaya koymak önemli hale gelmektedir. Burada performans analizi ile ortaya konan akademik üretkenlik temelde araştırmacı, departman, ülke veya dergi üzerinden sayıya indirgenebilir doğrusal bir ölçek olarak ifade edilebilir (Choudhri vd., 2015, s. 743). Çünkü bibliyometrik analiz araştırma performansının değerlendirilmesi ile nicel parametreyi birleştirmektedir. Bu noktada ise atıf analizi devreye girmektedir. Atıf analizi araştırmacı, çalışma, dergi ve ülkelerin atıf oranlarını ortaya koymaktadır. Bibliyometrik yöntemde içerisinde atıf analizinin, araştırma boyutlarının kalitesine dair basit ve hızlı bir izlenim sağladığı düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle bibliyometrik analiz yönteminde bilimsel kalite ve alıntı sayıları arasında basit ve doğrusal bir ilişki kurulmaktadır (Wallin, 2005, s. 262). Bu nedenle çalışmada, araştırmacı, yayın, ülke ve dergilerin etki ve üretkenlik düzeyleri atıf analizi ile ortaya konmuştur. Zira çalışmada, konunun tüm boyutları etki ve üretkenlik bakımından analiz edilmiştir.

Analizde ilk olarak araştırmacılar incelenmiştir. Bireysel araştırmacılar açısından, performans analizine dayalı olarak Monahan T. ve Firmino R.J.'nın en verimli ve etkili yazarların başında geldiği görülmüştür. Öte yandan en üretken yazarlardan biri olan ve konuya dair iki çalışması olan Andrejevic M. çalışmaları en fazla atıf alan ve etki alanı en yüksek yazardır. Zira bu öne çıkan yazarlar alanın en bilinen yazarları arasındadır. Ayrıca inceleme sonucunda Ferenbok J., Svenonius O., Evangelista R., Jones R., Porlezza C. ve Young S. gibi gözetim toplumu konusunda üretken ve etkili olan araştırmacılara da ulaşılmıştır.

Çalışmada ikincil olarak performans düzeyi yayınların atıf analizi ile ortaya konmuştur. Böylece sosyal bilimler alanında gözetim toplumu konulu İngilizce makaleler arasındaki en etkili yayınlar sıralanmıştır. İnceleme sonucunda 2007 yılında yayınlanan "Görünürlük: Sosyal bilimler için bir kategori" (Visibility: A category for the social sciences) başlıklı makale ile 2005 yılında yayınlanan "Yazılımla sıralanmış coğrafyalar" (Software-sorted geographies) başlıklı makalenin en etkili yayınlar

olduğu görülmüştür. Bir performans analizi olarak bakıldığında en fazla atfı alan yayınların özellikle 2003-2019 yılı arasında yayınlanan çalışmalardan oluştuğu görülmektedir.

Bibliyometrik analizler aracılığıyla yayınların belirli özellikleri incelenmekte ve böylelikle bilimsel iletişime dair çeşitli verilere ulaşılmaktadır. Söz konusu bulgulardan hem bir derginin iç değerlendirmesine dair mikro düzeyde inceleme yapmak hem de bir ülkenin belirli bir araştırma konusuna yönelik bilimsel üretkenliğini makro düzeyde ortaya koymak amacıyla yararlanmak mümkündür (Al vd., 2010, s. 2). Bu nedenle sosyal bilimler alanında gözetim toplumu konusunun literatürdeki yansıması, mikro düzeyde dergilerin makro düzeyde ise ülkelerin etki ve üretkenliği incelenerek ortaya konmuştur. Bulguların mikro düzeyde incelenmesi sonucunda gözetim toplumu literatürünün farklı teorik yönelimlere sahip çok sayıda bilimsel dergide yayınlandığı görülmüştür. Öte yandan en üretken dergilere bakıldığında, bu dergilerin ağırlıklı olarak iletişim ve sosyoloji disiplinlerine yönelik dergiler olduğu görülmüştür. Surveillance and Society bu alandaki açık ara en üretken ve etkili dergidir. Information communication and society journal, New media and communication, Media and communication üretkenlik ve etki açısından öne çıkan dergilerdir. Öte yandan Current sociology, International political sociology ve British journal of social work dergilerinin genel olarak yüksek atfı sayıları nedeniyle en etkili dergilerden biri olduğu görülmüştür. Ulaşılan bu sonuçlar anlaşılabilir. Zira alanın araştırmacıları arasında da, bu dergilerin yayınlarının en prestijli yayınlardan olduğu kabul edilmektedir. Çalışmada bibliyometrik çözümleme ve bilimsel haritalama aracılığıyla gerçekleştirilen atfı analizi, bu kabule bir sağlamlık kazandırmıştır.

Gözetim toplumu literatürüne makro düzeyde bir bakış sunmak için ülkelerin etki ve üretkenlik düzeyleri incelenmiştir. Sonuç olarak sosyal bilimler alanındaki gözetim toplumu konulu araştırmalarda gerek çalışma sayısı gerek atfı ve toplam bağlantı gücü bakımından ABD'nin lider olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılan bu netice tahmin edilen bir sonuçtur. Zira ABD genel olarak diğer bilimsel alanlardaki araştırmalarda da hakim bir konumdadır (Gaviria-Marin vd., 2019, s. 24). Gözetim toplumu konusunda Birleşik Krallık ve Kanada'da etki ve üretkenlik bakımından öne çıkan iki önemli ülkedir. Aynı zamanda Yeni Zelanda ve Hollanda bu alanda hatırı sayılır bir etki ve üretkenlik göstermiştir. Öte yandan özellikle son zamanlarda gözetim toplumu konusunda bazı ülkelerin verimliliğini ve nüfuzunu arttırdığı görülmüştür. Her ne kadar uzun ömürlü olmasada son yedi yılda Avustralya, Almanya, Norveç ve İtalya'nın son üç yılda ise Çin'in alana olan katkısı dikkat çekici bir boyutta artmış ve gözetim toplumu konusunda en üretken on beş ülke arasında yer almıştır. Alanın en üretken ülkeleri arasında İsveç, Güney Afrika, Brezilya yer almaktadır. Aynı zamanda Singapur ve İsviçre'nin daha az üretkenlik ile daha yüksek etkinliği sahip olması ise dikkate değerdir. Öte yandan gözetim toplumu konusu ile ilgili çalışmaların ağırlıklı olarak gelişmiş batılı ülkelerde yapıldığı dikkat edilmesi icap eden diğer bir noktadır. Bu durumun gelişmiş batılı ülkelerdeki demokratik yapının bilimsel alandaki yansıması olduğu söylenebilir.

Bibliyometrik çözümlemelerdeki anahtar kelime analizi, bir araştırma alanında ele alınan farklı konuların anlamsal ve kavramsal gruplar olarak ifade edilen metinsel bilgi gruplarını temsil etmektedir (Cobo vd., 2010, s. 147). Anahtar kelime analizi, konuya dair dikkat çeken kelimeleri ortaya koymayı ve bu kelimelerden hareketle literatüre yönelik çıkarım yapmayı sağlamaktadır (Donthu vd., 2021, s. 289). Sosyal bilimler alanında gözetim toplumu konulu çalışmaların anahtar kelime incelemesine bakıldığında "gözetim" (surveillance) kelimesinin en sık kullanılan kelime olduğu görülmektedir. Çalışma konusunun gözetim toplumu olması bakımından en sık kullanılan kelimenin "gözetim" olması tahmin edilen bir durumdur. En sık tercih edilen diğer anahtar kelimeler ise "Mahremiyet" (Privacy), "Güvenlik" (Security), "Büyük veri" (Big data), "İktidar" (Power), "Çin" (China), "Sivil toplum" (Civil Society), "Neoliberalizm" (Neoliberalism), "Yönetimsellik" (Governmentality), "COVID-19", "İnsan hakları" (Human Right), "Etik" (Ethics), "Faucault", "Gözetim toplumu" (Surveillance society), "Göçmenlik" (Migration) şeklinde sıralanmaktadır. Anahtar kelimeler incelendiğinde konunun toplumsal, siyasal ve teknolojik bağlamlarda ele alındığı görülmektedir. Anahtar kelimelerin bilimsel haritalamasında son otuz dokuz yılda yayınlanan makalelerin ana temaları altı dönemde (2010-2012-2014-2016 -2020) sunulmuştur. Bu her dönemde konunun odak noktalarını görmek ve alanın yıllar içerisinde nasıl geliştiğini anlamak bakımından önemlidir. 2010 yılı öncesindeki daha eski tarihli çalışmalarda "CCTV", "CCTV Tarihi" (CCTV History), "Liberal demokrasi" (Liberal democracy), "Ünlü kişi" (Celebrity) ağırlıklı olarak kullanılan kelimelerdir. 2010 ve sonrasında ise "Büyük veri" (Big

data), “Dijital teknoloji” (Digital Technologies), “Yapay zeka” (Artificial intelligence), “Reklamcılık” (Advertising), gibi teknoloji, medya odaklı kelimelerinin kullanıldığı görülmüştür. Öte yandan son yıllarda “Koronavirüs” (Coronavirus), “Mülteci” (Refugee) “Lgbt”, “Cinsellik” (Sexuality), “Canlı Müzik” (Live music), “Futbol taraftarları” (Football fans), “Analog” (Analogue), “Akademik özerklik ve özgürlük” (Academic autonomy and freedom) kelimelerinin kullanıldığı saptanmıştır. Bu durum araştırmacıların konuyu siyasal, sosyal ve teknolojik açıdan ele aldığını göstermektedir. Ayrıca son zamanlarda özellikle çeşitli toplumsal grupların, hobilerin ve meslek gruplarının yanı sıra reklamcılık, dijital teknoloji, yapay zeka gibi konuların çalışmalarda odak noktası olduğu ve daha spesifik araştırmaların gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Diğer taraftan “gözetim” (surveillance) kelimesi her dönem kullanılmakta dolayısıyla bu anahtar kelime geniş ve ortak bir tematik alanı kapsamaktadır.

Bibliyometrik çözümlemede bakılan ortak atıf incelemesi bilimsel haritalama için bir tekniktir. Araştırmacıların genel olarak atıf yaptığı ortak araştırmacılar vardır. Bu ortak atıf ağı, iki araştırmacının yayınındaki referans listesinde başka bir araştırmacının bulunması ile bağlanmaktadır. Ortak atıf analizinin kullanılmasının avantajı alanın en etkili araştırmacılarını keşfetmeyi sağlamaktadır. Ancak ortak atıf analizi sadece yüksek atıf alan araştırmacılara ve yayınlara odaklanmaktadır. Yeni veya niş alanlardaki araştırmacıları ve yayınları ortak atıf temasının dışında bırakarak kümelemektedir (Donthu vd., 2021, s. 288). Ortak atıf analizi araştırma kaynağının büyüklüğü dikkate alındığında öncelikle üretkenliğin bir ölçüsü olarak kullanılmaktadır. İkincil olarak alanın araştırmacılarının diğer bilim insanları tarafından saygınlığını ve dikkate alınan çalışmaların önemini göstermek için kullanılmaktadır (Lewison, Devey, 1999, s. 14). Ortak atıf analizi, araştırılan konunun entelektüel temeli olarak görülen referans gruplarını temsil etmesi bakımından önemlidir (Cobo vd., 2010, s. 147). Bu nedenle gözetim toplumu konusunun entelektüel temelini oluşturan araştırmacıların ortaya konması amacıyla ortak atıf analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analiz aracılığıyla sosyal bilimler alanında yayınlanan gözetim toplumu konulu 585 İngilizce makalenin yazarları tarafından en fazla ortak atıf yapılan araştırmacılara bakılmıştır. İncelenen çalışmalarda gerek atıf sayısı gerek toplam bağlantı gücü bakımından zirvede olan araştırmacıların Foucault M, ve Lyon D’nin olduğu görülmüştür. Öte yandan gözetim toplumu konusunun entelektüel temelini oluşturan referans tablosundaki öne çıkan diğer araştırmacılar Haggerty K. D, Andrejevic M, Bauman Z, Giddens A, Rose N, Norris C, Marx G.T, Ball K, Ericson R.V, Monahan T, Zuboff S ve Bigo D. olarak sıralanmaktadır.

Sonuç olarak, bu incelemenin sosyal bilimler alanında gözetim toplumu araştırmalarının durumuna dair genel bir bakış sunması bakımından yararlı olacağı düşünülmektedir. Ancak çalışma bir takım sınırlamalar içerisinde gerçekleştirilmiştir. Öncelikle bu çalışmada ortaya konulan bulgu ve sonuçlar alanın yalnızca genel bir yönelimini sunmaktadır. Bu çalışmada yalnızca Scopus veri tabanındaki İngilizce makalelerin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Fakat sosyal bilimler alanında konuya dair diğer yayın türlerinin ve farklı veri tabanlarının da bulunduğunu dikkate almak önemlidir. Bu nedenle gelecekteki araştırmalarda bibliyometrik çözümlemenin daha fazla araştırma türü ve veri tabanını içerecek şekilde genişletilmesi önerilebilir. Bu şekilde farklı veri tabanlarından ulaşılan makalelerin, kitapların, bildirilerin ve tezlerin incelenmesi alanın daha derinlemesine anlaşılmasını sağlayacaktır. Ayrıca gözetim toplumu konusu ile kesişen farklı araştırma disiplinlerinin bibliyometrik analizi, farklı yorum ve sonuçları açığa çıkarabilmektedir. Bu nedenle gözetim toplumu konusunun diğer disiplinler ile bağını incelemek için bibliyometrik analiz kullanılabilir. Öte yandan çalışma sınırlamalara rağmen gözetim toplumu literatürüne nicel bir görüş sunması açısından önemlidir. Zira çalışmada, gözetim toplumu literatürünün öne çıkan yayınları, en üretken yazarları, ülkeleri, dergileri ve konunun temelini atan yazarları analiz edilmiştir. Bu analiz alanın araştırmacılarının uygun yayınları, yazarları, kanalları belirlemesine ve doğru işbirlikleri kurmasına yardımcı olacaktır. Çalışma aynı zamanda sosyal bilimler alanındaki gözetim toplumu konusunun otuz dokuz yıllık gelişimini göstermektedir. Bu durum ise araştırmacıların gözetim toplumu konusunu hangi açıdan ele alacağına karar vermesi noktasında farkındalık kazanmasını sağlayacaktır. Fakat araştırmacının yalnızca nicel verilere dayanması, alanın derinlemesine kavranması açısından eksik olabilir. Bu nedenle farklı bir çalışmada, gözetim toplumu konulu yayınların yıllara göre kümelenmesi ve tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilmesi yoluyla niteliksel olarak ele alınabilir. Böyle nitel bir araştırma, konunun derinlemesine incelenmesi açısından değerli olacaktır. Ayrıca genel bir alanı kapsayan gözetim toplumu konusunun farklı alt başlıkları bibliyometrik analiz ile incelenerek daha spesifik çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- AUGUSTO, F. R., & SİMÕES, M. J. (2017). To See And Be Seen, To Know And Be Known: Perceptions And Prevention Strategies On Facebook Surveillance. *Social Science Information*, 56(4), 596-618.
- ANDRÉS, A. (2009). Measuring Academic Research: How To Undertake A Bibliometric Study. UK: Chandos Publishing.
- AL, U. vd., (2010). Bibliyometrik Özellikleri Açısından Bilig'in Değerlendirilmesi. *Bilig*, 55, 1-20.
- ALLMER, T. (2011). Critical Surveillance Studies in The Information Society. *Triplec: Communication, Capitalism & Critique. Open Access Journal For A Global Sustainable Information Society*, 9(2), 566-592.
- ALSHARIF, A. H. vd., (2020). Bibliometric Analysis. *Journal Of Theoretical And Applied Information Technology*, 98(15), 2948-2962.
- BELTER, C. W. (2015). Bibliometric Indicators: Opportunities And Limits. *Journal Of The Medical Library Association: JMLA*, 103(4), 219.
- BOZKURT, V. (2000). Gözetim ve İnternet: Özel yaşamının sonu mu?. *Birikim Dergisi*, Ağustos sayısı, İstanbul: Birim Yayınları.
- CHEN, X. Vd., (2018). A Comparative Quantitative Study of Utilizing Artificial Intelligence On Electronic Health Records In The USA And China During 2008–2017. *BMC Medical Informatics And Decision Making*, 18(5), 55-69.
- CHEN, X vd., (2018). A Bibliometric Analysis of Event Detection in Social Media. *Online Information Review*, 43(1), 29-52.
- CHOUDHRI, A. F. vd., (2015). Understanding Bibliometric Parameters And Analysis. *Radiographics*, 35(3), 736-746.
- COBO, M. J vd., (2011). An Approach for Detecting, Quantifying, And Visualizing The Evolution Of A Research Field: A Practical Application To The Fuzzy Sets Theory Field. *Journal Of Informetrics*, 5(1), 146-166.
- COBO, M. J. Vd., (2015). 25 Years At Knowledge-Based Systems: A Bibliometric Analysis. *Knowledge-Based Systems*, 80, 3-13.
- DOLGUN, U. (2004). Gözetim Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 55-74.
- DOLGUN, U. (2005). Çalışma Yaşamında Gözetim. *In Journal Of Social Policy Conferences* (49).
- DURIEUX, V., & GEVENOIS, P. A. (2010). Bibliometric Indicators: Quality Measurements Of Scientific Publication. *Radiology*, 255(2), 342-351.,
- ELLIS, D vd., (2016). Experiencing The 'Surveillance Society'. *Psychologist*, 29(9), 682-685.
- ELLIS, D., TUCKER, I., & HARPER, D. (2013). The Affective Atmospheres of Surveillance. *Theory & Psychology*, 23(6), 716-731.
- GANDY Jr, O. H. (1989). The Surveillance Society: Information Technology And Bureaucratic Social Control. *Journal Of Communication*, 39(3), 61-76.
- GAVİRİA-MARİN, M vd., (2019). Knowledge Management: A Global Examination Based on Bibliometric Analysis. *Technological Forecasting And Social Change*, 140, 194-220.
- LAHLOU, S. (2008). Identity, Social Status, Privacy And Face-Keeping in Digital Society. *Social Science Information*, 47(3), 299-330.
- LAWANİ, S. M. (1981). Bibliometrics: Its Theoretical Foundations, Methods And Applications. *Libri*, 31(Jahresband), 294-315.
- LEWISON, G., & DEVEY, M. E. (1999). Bibliometric Methods For The Evaluation Of Arthritis Research. *Rheumatology (Oxford, England)*, 38(1), 13-20.
- MARTÍNEZ, M. A vd.(2015). Analyzing The Scientific Evolution of Social Work Using Science Mapping. *Research On Social Work Practice*, 25(2), 257-277.
- MARX, G. T. (2004). What's New About The "New Surveillance"?: Classifying for Change And Continuity. *Knowledge, Technology & Policy*, 17(1), 18-37.

MARX, G. T. (2015). Surveillance Studies. *International Encyclopedia of The Social & Behavioral Sciences*, 23(2), 733-741.

MERİGÓ, J. M., & YANG, J. B. (2017). A Bibliometric Analysis of Operations Research And Management Science. *Omega*, 73, 37-48.

NARİN, F., & HAMILTON, K. S.(1996).Bibliometric Performance Measures. *Scientometrics*, 36(3), 293-310.

OKUBO, Y. (1997). *Bibliometric Indicators And Analysis Of Research Systems: Methods And Examples*.

STALDER, F., & LYON, D. (2003). Electronic Identity Cards And Social Classification. *Surveillance as Social Sorting: Privacy, Risk And Digital Discrimination*. 77-93.

SUVACI, B. (2016). Sosyal Bilimler Veri Tabanında Yayımlanan Lojistik ve Tedarik Zinciri Makalelerinin Bibliyometrik Profili. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 263-281.

TİMAN, T., & OUDSHOORN, N. (2012). Mobile Cameras as New Technologies of Surveillance? How Citizens Experience The Use of Mobile Cameras İn Public Nightscapes. *Surveillance & Society*, 10(2), 167-181.

TÜMÜRTÜRKAN, M. (2010). Gündelik Hayatın Gözetimi: "Panoptikon Toplumu". *Ethos: Felsefe Ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*. 2(3), 1-19.

VAN DER PLOEG, I. (2003). Biometrics And The Body as Information. Lyon, D. (Ed) *Surveillance as Social Sorting: Privacy, Risk And Digital Discrimination*, (Pp. 57-72). Routledge.

WALLİN, J. A. (2005). Bibliometric Methods: Pitfalls And Possibilities. *Basic & Clinical Pharmacology & Toxicology*, 97(5), 261-275.

WELLER, T. (2012). The Information State: An Historical Perspective n Surveillance. Ball, K., Haggerty, K.D., Lyon, D. (Ed). *Routledge Handbook Of Surveillance Studies* (S. 57-63).Routledge.

WOOD, D. M. vd.,(2006). A Report on The Surveillance Society. *Surveillance Studies Network, UK*, 1-98.,

WOOD, D. M. vd.,(2006). A Report on The Surveillance Society. *Surveillance Studies Network, UK*, 1-98.

ZUPİC, I., & ČATER, T. (2015). Bibliometric Methods in Management And Organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429-472.

URL: <https://www.vosviewer.com/>

Summary

In this study is aimed to analyze the literature of the concept of surveillance society, which has emerged as a rich field of study especially for the field of social sciences. This analysis aims to reveal the current state of the literature and to guide researchers who want to read about the subject. In line with the purpose of the research, bibliometric analysis method was used. First, exclusion-inclusion criteria were determined. In line with the determined criteria, the keyword "Surveillance society" was scanned through the Scopus database in the context of the title, abstract and keywords of the study. As a result of the scanning, 585 English articles on the theme of surveillance society published in the field of social sciences between 1984 and 2023 were identified and bibliometric mapping was carried out by analyzing them with the VOSviewer program. When looking at the results of the research from a general perspective; In recent years, it has been observed that the number of studies on surveillance society in the field of social sciences has increased and the study titles have diversified. It has been observed that the number of articles increased especially between 2008 and 2019, and as of 2020, the studies have increased with increasing momentum. It has been determined that the surveillance society literature is published in many scientific journals with different theoretical orientations, but the journals are mainly journals related to the disciplines of communication and sociology.